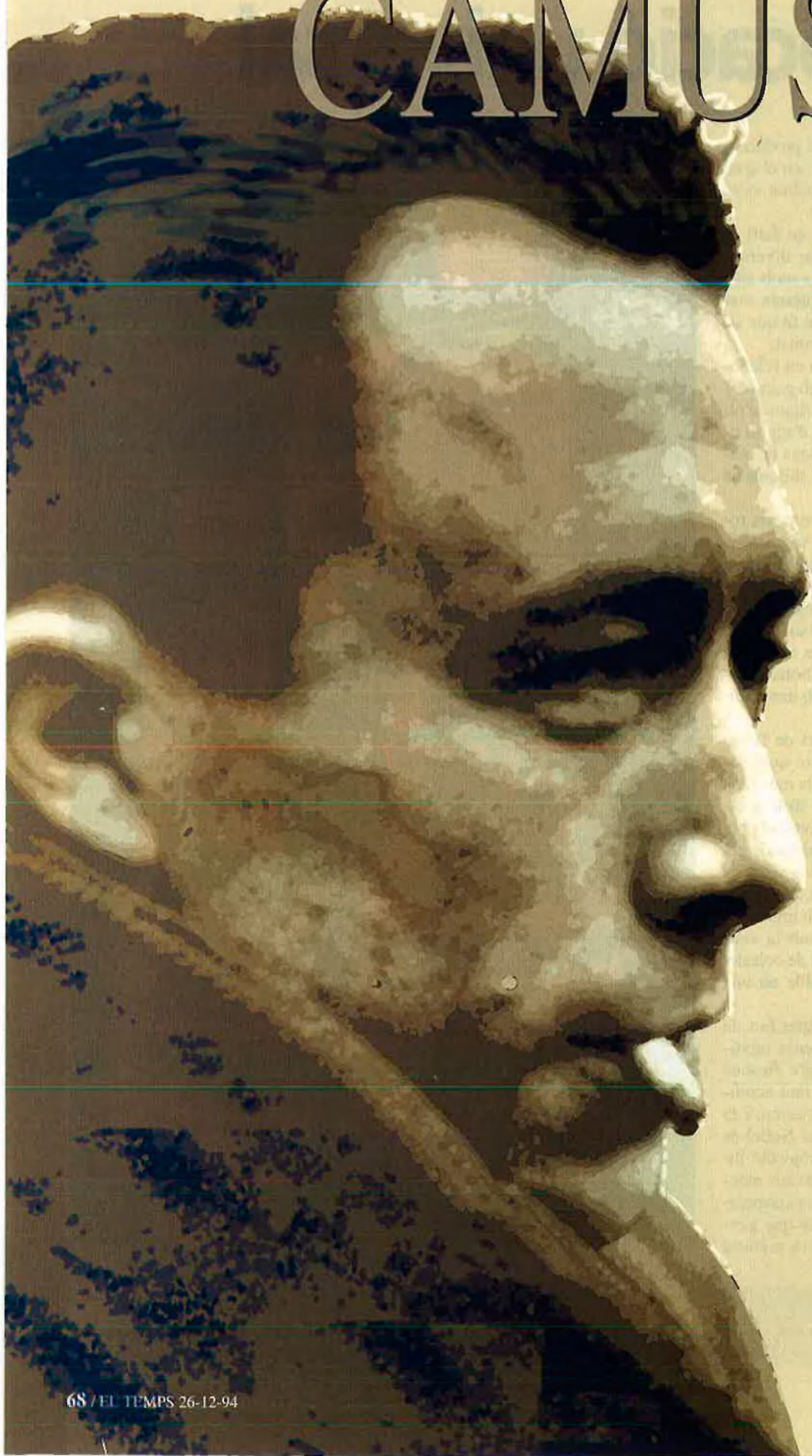

CAMUS ESSAYS

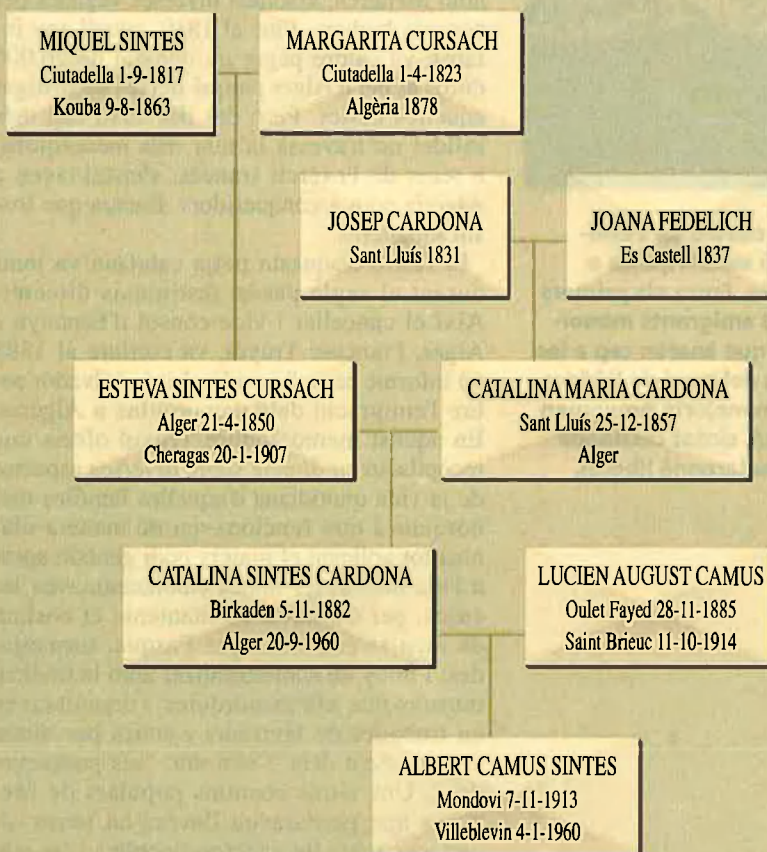
d'avantpass
no va
prim

ENCIAL

escriptor que somniava una illa
s lluitadors i l'Algèria que ell ja
eure destruir es barregen en 'El
home' per tornar-nos la imatge
èdita d'un Camus a flor de pell.

ARBRE GENEALÒGIC D'ALBERT CAMUS

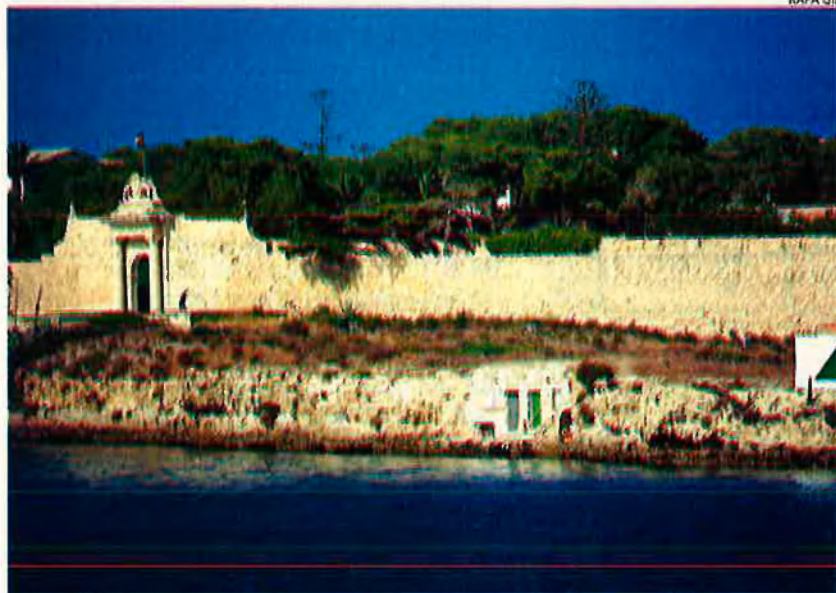

Havia de ser el retorn a les fonts de tot narrador, la infància. La llum, el sol, la Mediterrània, el tramvia de Belcourt i la badia d'Alger. El retrobament amb les arrels familiars d'Albert Camus, premi Nobel expulsat de la *rive gauche* per haver demanat als intel·lectuals que rebutgessin, fos quin fos el pretext, tot despotisme. L'home que, ensems amb l'editor Michel Gallimard, es moria en un accident de cotxe contra un arbre casual la nit del 4 de gener de 1960 era a punt d'iniciar un nou cicle literari amb "la novel·la de la meua maduresa": Havia de tenir per nom *Le premier homme* que, tal com exposa l'única i aclaparadora biografia de l'autor (*Albert Camus* d'Herbert R. Lottman, "no autoritzada" per la família i reeditada aquest desembre per Taurus), havia de ser la novel·la èpico-generacional dels algerians francesos. Un enteixinat d'històries personals barreja d'orígens alsacians, napolitans, maltesos, grecs, jueus o menorquins que havien construït el seu Nou Món i havien renegat de la Vella Europa. Aquell ambiciós projecte literari quedà reduït a un manuscrit il·legible de 144 pàgines trobat a la cartera de viatge com una mortalla final. En la dècada dels 60 aquell manuscrit va dormir el son dels justos. Camus era *out*. A la desactivació totalitària dels 90, en plena onada necrofilica, també s'hi ha unit la tenacitat d'una filla -Catherine Camus- que va passar-lo en net i va fer-lo publicar sense ínfules d'*edició crítica* sobrecarregada de notes a peu de pàgina. "A *El primer home* és l'autor qui parla d'ell mateix. Això és el que val".

I aquesta immersió en la memòria personal ofereix per primer cop pistes -imprecises, però cabadals- sobre els orígens menorquins dels Camus, aquells Sintès de Sant Lluís que van emigrar cap a la terra de tarongers i prosperitat que havia de ser l'Algèria francesa. Només cal fer-ne un petit tast per captar la influència mítica d'aquella illa perduda a mig camí entre París i Alger. Hi és, per exemple, a les pàgines 72 i 73 d'*El primer home* que acaben d'editar, consociades, Tusquets i Empúries. Convertiu Jacques Cormery en *l'alter ego* de l'escriptor i recordeu que l'àvia no era sinó Catalina Cardona Fedelich. I resseguiu les traces d'un passat reinventat.

"L'àvia, en canvi, es feia una idea més encertada de les coses. 'Acabaràs al patíbul' -repetia sovint a Jacques-. Per què no? Allò ja no tenia res d'excepcional. Ella no ho sabia, però, tal com era, res no l'hauria estranyada. Dreta, ficada en un llarg vestit negre de profeta, ignorant i obstinada, almenys mai no havia conegut la resignació. I més que ningú altre havia dominat la infància de Jacques. Educada pels seus pares maonesos en una petita granja del Sahel, s'havia casat molt

jove amb un altre maonès, esvelt i fràgil, els germans del qual ja eren instal·lats a Algèria d'ençà de 1848, després que morís tràgicament l'avi patern, poeta aficionat, que componia els seus versos enfilat dalt d'una ruca i caminant per l'illa entre les petites parets de pedra seca que termenen els horts. Va ser durant un d'aquests passeigs que, enganyat per la silueta i el seu barret negre d'ala ampla, un marit escarnit, pensant que castigava l'amant, afusellà per l'esquena la poesia i el model de virtuts familiars que, amb tot i això, no va deixar res als seus fills. El resultat llunyà d'aquest tràgic malentès en què trobà la mort un

poeta fou la instal·lació en el litoral algerià d'una caterva d'analfabets que es van reproduir lluny de les escoles, dedicats a una feina extenuant sota un sol de justícia. Però el marit de l'àvia, si jutgem per les fotografies, havia conservat alguna cosa de l'avi inspirat i la seva cara prima, ben dibuixada, amb la mirada ensenyada, coronada amb un front ample, no el designava ni de bon tros per plantar cara a la jove, bella i enèrgica esposa. Ella li va fer nou criatures, de les quals dues van morir amb pocs anys, mentre que una altra només pogué salvar-se al preu de la invalidesa i la darrera naixia sorda i gairebé muda. A la petita granja fosca, sense deixar de fer la part que li tocava de la dura tasca comuna, educava la seva fillada amb un bastó ben llarg sempre a la vora quan s'asseia al cap de taula, la qual cosa la dispensava de qualsevol observació vana, ja que el culpable rebia immediatament un cop al cap. Regnava exigint respecte per a ella i el seu marit, a qui els nens havien de tractar de vós segons els costums espanyols”.

Pioners. La història de l'arrelament menor-

quí d'Albert Camus arrenca d'una illa esquarterada per ocupacions militars, rapinyes corsàries i tensions civils que tenien en un port de Maó emprenedor –burgès i per tant revolucionari– la rànica contraposició d'una Ciutadella aristocratitzant, sota l'ombra encara present de la revolta del 1810, quan el *poble baix* va desfer-se del governador militar espanyol –substituit dels anglesos tan estimats a Maó– i de les seves exigències fiscals per sostenir la guerra del francès.

Aquella insolència, pagada amb multes terribles i males anyades, va enfonsar l'illa en la deriva econòmica i l'emigració hi va irrompre com una sortida natural de moltes famílies al límit de la subsistència. Cap a Gibraltar, els ports de la Mar Negra o fins i tot cap a les llunyanes terres d'Amèrica... Entre 1830 i 1850 emigracions cícliques eixugen l'escassa demografia menorquina, però cap no va tenir tant de relleu com l'emigració legal de 9.386 illencs a Algèria aprofitant que la base militar de Maó havia estat cedida com a rereguarda de la invasió francesa d'Algèria. Aquesta primera lleva permeté, posteriorment, un flux regular de pioners cap a aquelles terres que havien mantingut des de la conquesta catalana una inquietant relació amb Menorca, assolada diverses vegades per corsaris berbers. Fins al 1810, aquell any infaust, va caldre pagar un donatiu de 26.000 duros al beï d'Alger perquè deixés de fustigar aquelles costes. Però des del 1830 cap més infidel no travessà la mar. Els menorquins, a recer de l'exèrcit francès, s'instal·laven a Algèria com a conqueridors. Encara que fossin subalterns.

El rastre d'aquesta petja catalana va tenir durant el segle passat testimonis directes. Així el canceller i vice-cònsol d'Espanya a Alger, Francesc Truyol, va escriure al 1888 un informe per a l'Arxiduc Lluís Salvador sobre l'emigració dels menorquins a Algèria. En aquest memoràndum Truyol ofería una recopilació *en directe* sobre diversos aspectes de la vida quotidiana d'aquelles famílies menorquines que funcionaven de manera clàssica tot aplicant el mateix codi genètic après a l'illa nativa: les dones emblanquinaven les cases; per Carnaval es mantenia el costum de menjar crespells; per Pasqua, formatjades; i lluny de confraternitzar amb la tradició musulmana, els menorquins s'organitzaven en trobades de familiars i amics per matar el porc. Se'n deia, i se'n diu, “ses porquetjades”. Uns altres costums populars de Menorca que perduraven llavors en terres algerianes foren les cançons populars i les vetllades amb glossats. Tot un seguit d'elements no exclusivament folclòrics sobre els quals el vice-cònsol Truyol arribava a una assenyada conclusió: “Algèria no seria segu-

rament allò que és sense els menorquins”.

En aquelles mateixes dates l'historiador Jaume Gomila Huguet afirmava a *L'emigració menorquina a Argèlia (1830-1850)*, un estudi guardonat amb el premi d'investigació de l'Ateneu de Maó 1888 (*Revista de Menorca*, 1889), que aquella va ser una emigració en massa, amb predomini d'homes, per més que les dones també hi foren nombroses. De solters en partien més sovint, i entre aquests es destacaven els grups d'edat compresos entre els 15 i 19 anys. Si s'observava una sobrea-bundància de joves entre 15 i 19 anys, era perquè en aquell context històric Menorca, reintegrada a la corona espanyola, havia estat obligada a admetre el sistema de quintes –llevs forçoses de joves per a servir l'exèrcit– i molts candidats preferien l'emigració. També van marxar molts casats i famílies senceres, “carregades moltes vegades amb nombrosos fills, alguns de poca edat, fins i tot de pit”, com rememorava Jaume Gomila.

La ferida algeriana. Tot rastre posterior d'aquesta presència, substancial però esquàlida, de menorquins a Algèria es troba en la memòria oral dels seus descendents: aquesta tercera generació a la qual pertanyia Albert Camus i que es va fondre en la vida col·lectiva de la societat algeriana, associada indefugiblement en la unió colonial amb França, sense la qual la vida d'aquells emigrants –l'escola que els ensenyava i l'estat que els protegia– no tenia sentit. Aquell sentiment que travessa tota l'existència de Camus i que sintetitzava la posició silenciosament esquinçada del Premi Nobel sobre la llarga guerra del “moviment àrab” contra “l'imperialisme francès”. Un FLN revestit de discurs progressista, però articulat en un terrorisme indiscriminat, i un populisme nacionalista i unes forces policiaques, posteriorment camuflades sota l'OAS, que feren del terrorisme d'estat –la IV República de la tortura– un instrument de degradació moral que repugnava a Camus. I enmig, àrabs i francòfons: qualsevol, com la seva mare, pensava Camus, podia anar-se'n al mercat i sortir-ne triturat per les bombes o ser detingut simplement pel fet de dur una carta sospitosa. Cap treva civil que evités de convertir la població en primera víctima, tal com proposava Camus, no fou escoltada. Cap comprensió dels francesos d'Algèria, com proposava Camus, no fou tampoc tinguda en compte. No existia espai possible per a aquella *Algèria francesa i fraternal* o la idea d'un estat francès que sabés “comportar-se amb justícia, sense discriminació, ni en l'un sentit ni en l'altre, amb totes les comunitats d'Algèria”. Camus, tan humil com els musulmans de la Casbah, imaginava aquest espai per a tots, però l'alto-el-foc del 1962 i la reti-

Una imatge d'Alger. La capital de l'Algèria francesa era el centre administratiu i cultural de la província i on Camus va viure després de l'adolescència.

rada gaullista deixaren Algèria a un sol cantó de la barricada: els *piet noirs* i els àrabs afrancesats van haver de fugir. Els uns, resituats a la costa mediterrània més acostada al sol d'Alger, de Perpinyà a Alacant; els altres, arraconats com a veterans d'una guerra perduda entre els suburbis de París. Després, només en restà la nostàlgia.

Com la de l'Associació Genealògica “Algè-

Diccionari de la llengua catalana

Tot el diccionari de la llengua de l'Enciclopèdia en un CD-ROM.

A totes les llibreries i botigues d'informàtica

Per a l'entorn WINDOWS™

ENCICLOPÈDIA CATALANA

Catherine Camus, filla del Premi Nobel. La filla de l'escriptor va passar a net el manuscrit gairebé il·legible d'*El primer home*.

rie-Maroc-Tunisie”, que presideix l'investigador Claude Delaye, que promovia, el mes d'octubre d'enguany, el desplaçament a Menorca de francesos descendents d'aquells menorquins que durant el segle XIX havien emigrat a Algèria. En aquest ritual de remembrança, hi van participar 200 franco-algerians d'arrel menorquina que van passejar-se pels records dels seus avantpassats. Van conèixer els pobles, els paisatges, les platges i el camp de què havien sentit parlar, en una tradició oral transmesa de generació en generació. Com a cloenda, el 8 d'octubre s'inaugurava a la muntanya del Toro –centre geogràfic i espiritual de Menorca– un monument de l'escultora franco-menorquina Letícia Lara, titulat *La menorquina*, en homenatge als milers de conciutadans que havien emigrat a Algèria: els Cortès, els Sintes, els Guàrdia..., llinatges menorquins que restaran per sempre més associats a poblacions algerianes com Kouba o Cheraga.

Fou una retrobada amb una Menorca que Albert Camus no va arribar a visitar mai per raons que la seva filla Catherine no pot recordar. Excepte una de ben òbvia. Des del març de 1939 Franco imposava la seva dictadura i Camus no hauria posat mai els peus en aquell país mentre el dictador fos viu. Tot i així, en alguns llibres de contes escrits als anys 30 hi ha referències a un viatge a Eivissa i Mallorca –descripcions de Sant Antoni, Eivissa, i del convent de Sant Francesc, Mallorca–, però no hi ha constància, d'aquella tercera illa reviscuda tan sols en “aquell estrany patuès” que parlava l'àvia de Camus.

Genealogia mínima. Hi hi ha certament un arbre genealògic que cristal·litza en els seus avis materns, Esteve Sintes Cursach i Catalina Maria Cardona, emigrats menor-

quins durant la segona meitat del segle XIX cap a aquella terra desconeguda, Algèria, on anaven a buscar feina, pa i fortuna. I hi ha també la història intransferible d'un noi del barri obrer de Belcourt, un barri que mirava a mar i envejava la fastuositat llunyana del carrer Michelet i l'eixam proper de la Casbah. Divuit anys viscuts a recer d'un Alger orfe de memòria històrica. El d'Albert Camus-Sintes. Renascut a *El primer home* per reconstruir-la. Orfe també de pare als nou mesos. Orfe de Lucien August Camus que moria al 1914, als vint-i-nou anys, a la batalla del Marne, la Primera Guerra Mundial. Albert va rebre durant la seva infantesa, al país nord-africà, la poderosa influència de la seva àvia i de la seva mare, Catalina Sintes i Cardona, filla d'aquells menorquins que emigraren al Nord d'Àfrica i van fundar Fort de l'Eau.

Entre la mare i l'àvia, aquell matriarcat de subsistència ferotge i homeopàtica, Camus hi somatitzà les trompades i les il·lusions escapçades que tota família conserva en la retina comuna. I els silencis. Les fantasies que despertava França, París i l'illa d'on havien vingut. Tot allò que mai no havien vist i que sa mare amb prou feines si sabia explicar: “Era allí, juntament amb Espanya, que no podia situar però que, en qualsevol cas, no era gaire lluny, d'on els seus pares maonesos havien marxat feia tant de temps com els pares del seu marit en direcció a Algèria perquè es morien de fam a Maó, que ni tan sols sabien que fos una illa”. Són les etapes que maduren en el cos central d'*El primer home*. Aquelles que Camus, abans de l'accident mortal, millor havia perfilat. Fins a l'adolescència. Literatura en estat pur que va convertir aquest presumpte inèdit tardà en un *best-seller* de la temporada cultural francesa, a mitges entre la rehabilitació expiatòria, que deia Jorge Semprún, del *radical chic* parisenc, i la unanimitat d'aquell mateix lector jove que s'havia somogut en plena Segona Guerra Mundial amb la lectura de *L'Étranger*. La projecció biogràfica –la memòria de l'escriptor– fa encara més actual aquesta reconstrucció d'unes arrels familiars que comencen entre els menorquins emigrants.

Els avis, Esteve Sintes Cursach, de pares ciutadellencs; i Maria Catalina Cardona Fedelich, nascuda a Sant Lluís, que es van casar al 1874 a Kouba. La seva filla Catalina Sintes Cardona, menorquina algeriana, mare de l'escriptor, després del matrimoni amb Lucien August Camus, que va conèixer a la ciutat de Cheraga. Foren els Sintes menorquins qui van acollir el jove Lucien Camus i van trobar-li feina de transportista de vins. Lucien mai no va voler saber res dels seus germans, que l'havien abandonat a un orfenat.

pel Nadal
un llibre...
el millor regal

El comprador

Jordi Muxa

L'illa del Tresor

Robert L. Stevenson

Herodies

Gustave Flaubert

Tobermory

Seb

L'Horla

Guy de Maupassant

Una pàgina en una capçalera

EL BOTÍ

Sebastià Gasch

TAMBE' ES ADRI

SEBASTIÀ GASCH

F

SEBASTIÀ GASCH

L'ALTRE ESCAÇA

SEBASTIÀ GASCH

Una pàgina en una capçalera

El sant Círil

SEBASTIÀ GASCH

La casa dels pelutsos

SEBASTIÀ GASCH

DISTRIBUCIÓ

VALÈNCIA (96) 150 08 41 - BARCELONA (93) 3188799 - ALACANT (96) 5110192

Edicions Bromera

La mort primerenca del pare explica que Albert Camus no el conegués i creés la seva pròpia mitologia sobre els orígens alsacians del pare, que Lottman desmenteix en la seva biografia; però el pes rellevant de la mare i l'àvia menorquines impregnaran tota la reconstrucció literària dels seus orígens. Com exposa en el primer volum dels seus *Carnets*, "l'estrany sentiment d'un fill envers la seva mare configura tota la sensibilitat".

El paradís perdut d'Albert Camus s'organitzava en un estret apartament format per dues habitacions i cuina en aquell barri menestral de Belcourt, on la desaparició del pare, havia reduït el nucli familiar a la mare, Catalina Sintès; al germà, Lucien; a l'àvia, Catalina Cardona; i als oncles materns, Esteve i Josep. "La pobresa mai no va ser cap desgràcia", escriu un Camus que es fotia de tots aquells defensors del proletariat que s'havien criat amb dida i criada. Camus sabia que la pobresa es dissol sense passat i *El primer home* és, en darrer terme, l'intent de recuperar-lo. Només d'aquesta manera sobreviu la figura d'aquella àvia que en les llargues vetllades de l'hivern algerià explicava als seus néts els costums, les tradicions i les llegendes d'una illa de la Mediterrània situada entre la França on havia mort el pare i la terra nord-africana on havien anat a raure els Camus Sintès.

Encara queden moltes pistes per seguir sobre la filiació menorquina de Camus, però lluny d'enetelèquies de filòlegs, hi ha un escriptor que va adquirir un compromís directe amb aquella "ànima espanyola" que ell s'havia imaginat posseir. Una determinada idea de la veritat i del coratge que ell creia haver trobat en els perdedors de la guerra civil. Antifranquista visceral i solidari, republicà fins a la medul·la, Camus és segurament l'intel·lectual francès que més va mullar-se en la defensa de *totes* les víctimes de la repressió franquista. I d'aquesta actitud *engagée* per convicció personal, en queden encara testimonis d'excepció. Wilbaldo Solano, secretari general del POUM a l'exili, va ser un d'aquells refugiats que va mantenir un contacte regular amb Albert Camus.

En línia de foc. "El seu somni era que el franquisme caigués i pogués venir a Barcelona. Coneixia la gent de la CNT i del POUM, amb qui havia tingut molts contac-

Albert Camus. Tenia un aire de Humphrey Bogart que al seu gran amic, i després rival, Jean-Paul Sartre, el posava bastant gelós. L'escoltaria només pel seu físic.

tes, i la majoria eren catalans. Per ell, Barcelona era el símbol del sindicalisme i de la revolta. Encara tenia aquella idea de la rosa de foc. I en moltes ocasions va salvar vides. Jo recordo que una vegada, en ocasió de la pena de mort contra Marcos Nadal, secretari del comitè d'acció clandestina de la CNT que treballava a l'interior —devia ser al 1948—, ell ens va telefonar i va exclamar: 'Com és possible que els comunistes de seguida fotin un merder per qualsevol i es condemnin un anar-

ARXIU

quista i ningú no en faci cas? Què és això? Veniu a París i parlem-ne'. Ell no va perdre mai una influència considerable entre l'elit intel·lectual francesa i sabia com mobilitzar-se; vam organitzar un míting, ell va fer gestions i el vam salvar de la mort! Nadal encara viu a València. Ell es comportava com un camarada. Ens va dir: aquesta és la meua adreça, aquest és el meu telèfon, i a qualsevol dia i hora del dia o de la nit, si hi ha un cas com aquest, podeu comptar amb mi. A casa seva, vam tenir-hi moltes reunions per aconseguir signatures, organitzar mítings... Tenia la llista de contactes i la feia funcionar. Quan al 1957 vam fer un homenatge internacional a l'Andreu Nin ell no va poder venir, però va fer una carta molt bonica lamentant la seva inassistència i recordant Nin com un símbol de la revolució traïda. Ell havia pres partit feia temps. Havia escrit sobre els processos de Moscou. Era

d'esquerres, però sempre antistalinista. El problema de Sartre, en canvi, és que no tenia criteri polític. Es pot ser un gran escriptor o un gran compositor i no saber res de res. Sempre es va deixar influir per la gent del seu voltant. I el va manipular fins al final de la vida tothom qui va voler, del PCF fins a la jove guàrdia roja. Per entendre com era, pensa que una vegada ens va explicar que ell havia anat a Nova York i no l'havia rebut ningú, ni tan sols l'editor, i s'hi havia trobat sol, però que quan anava a Moscou el rebia fins la guàrdia del Kremlin. I és clar, com li agradava!".

La desgràcia de Camus entre els teòrics seguidors de la península era de trobar-se en un sandvitx asfixiant: pels censors del règim Camus era un roig perillós i, a banda *La pesta*, totes les seves obres van haver-se de publicar a l'Argentina. Per l'esquerra intel·lectual espanyola, la majoria *companys de viatge* del PCE, Camus era aquell traïdor

—“moralista tronat” que deien els sartrians— a qui Occident havia regalat el Premi Nobel pels serveis prestats a la croada anticomunista. Per tot plegat, el volum de la tasca cívica en favor de tots els represaliats del franquisme ha quedat en un segon pla, i això que aquesta ajuda desinteressada es va mantenir constant fins la fi.

L'etiqueta de lluitador per la llibertat no era en Camus façana hipòcrita: l'escriptor va utilitzar a mesura que la seva celebritat augmentava la via dels missatges privats i confidencials destinats a fins específics. Salvar, per exemple, la vida d'un heroi de la resistència grega, Manolis Glezos, empresonat després de la guerra civil entre comunistes i conservadors; declarar com a testimoni en el judici contra Maurice Laisant, editor d'un cartell “subversiu” contra la guerra d'Indo-xina. Fins en la discrepància assumida amb el FLN, l'escriptor s'atrevia a sopar amb Mohamed Lebjaoui, cap clandestí a la capital francesa, per oferir-li, sempre que li calgués, casa seva com a refugi.

I de sempre el compromís *espanyol*: participant en la commemoració del quinzè aniversari de la guerra civil, al 1951, que es va celebrar al Casal de Catalunya de París per recordar-hi la vergonya d'una civilització que

Catalina, o Catherine, Sintes. La mare de Camus, junt amb l'àvia, seria una presència dominant en la infantesa de l'escriptor.

havia vençut el nazisme i consentia el franquisme.

En la solitud posterior a la publicació de *L'home rebel*, el primer gran al·legat d'un *gauchiste* de pes contra el terror estalinista, Albert Camus va acostar-se a aquesta nebulosa —tan solitària com ell, segons Lottman— de l'extrema esquerra i dels descarrilats de la història: anarco-sindicalistes, socialistes revolucionaris... D'aquella amarga polèmica que va enfrontar-lo a Sartre i a un subaltern de *Le temps modernes*, Francis Jeanson, el maig de 1952, en queda allò que Jorge Semprún anomena l'esplèndida virulència polèmica de l'autor de *La naúsea*. I una constatació: Camus era un demòcrata llibertari; Sartre, un demòcrata autoritari. Al marge d'una amistat deteriorada pel *vedettisme* d'una època bipolar, Albert Camus, l'home que es contempla a *El primer home*, té una sola frase que defineix un segle de submissió que inclou també Jean-Paul Sartre.

“Els qui pretenen saber-ho tot i arreglar-ho tot acaben per matar-ho tot. Arriba un dia que no tenen altra norma que l'assassinat, ni altra creença que la pobra escolàstica que, en totes les èpoques, va servir per a justificar el crim”.

Camus essencial. Oriol Malló / Josep Pons

El disseny de la llum i de l'espai

LES JOIES

Cartier

LONGINES

Maurice Lacroix

PIERRE BALMAIN
PARIS

Burberrys

SEIKO

YVES SAINT LAURENT

*L'art de viure les joies
La força del disseny*

MORA CARBONELL

CASA FUNDADA EN 1914

Correus, 10, Tr. Tel.: (96) 351 935 14 línies 46002 València